

Δώρας Μονιούδη-Γαβαλά,
ΠΟΛΗ ΧΙΟΥ 1830-1940.

Πολεοδομική εξέλιξη από τον τελευταίο αιώνα της οθωμανικής κατοχής στο ελληνικό κράτος
Δήμος Χίου – Κοινωφελές Ίδρυμα
Κων. Β. Τσαπάλα,
Αθήνα 2004, σ. 228

Σάββας Τσιλένης

Ο Σάββας Τσιλένης
είναι αρχιτέκτονας-πολεοδόμος.

Τα θέματα ιστορίας της πόλης και πολεοδομίας εγγράφονται πρόσφατα όλο και συχνότερα στην ελληνική ιστοριογραφία και φωτίζεται το παρελθόν όχι μόνο της πρωτεύουσας αλλά και περιφερειακών αστικών κέντρων, καλύπτοντας και την οθωμανική περίοδο. Το παρόν βιβλίο αποτελεί τη διδακτορική διατριβή της συγγραφέως στη Σχολή Αρχιτεκτόνων Μηχανικών του Ε.Μ.Π. με επιβλέποντα τον καθηγητή Δημήτρη Καρύδη. Η ίδια έχει πολύχρονη ερευνητική και συγγραφική ενασχόληση με τα θέματα της πόλης Χίου. Για το βιβλίο της «Η πόλη της Χίου. Κοινωνία, πολεοδομία, αρχιτεκτονική» είχε τιμηθεί το 1996 με Έπαινο της Ακαδημίας Αθηνών.

Το κείμενο διαρθρώνεται, εκτός της εισαγωγής και των επιλεγομένων, σε 7 κεφάλαια: (α) Διοικητική, κοινωνική και οικονομική οργάνωση, (β) το ιδιοκτησιακό καθεστώς, (γ) η ανάπτυξη των αστικών λειτουργιών και ο ρόλος του Δήμου Χίου (1870-1912), (δ) η πόλη πριν το 1881, (ε) η πόλη μετά το σεισμό, (στ) η πόλη στο Ελληνικό Κράτος και (ζ) ο πολεοδομικός σχεδιασμός. Το βιβλίο εμπλουτίζεται μ' ένα χρήσιμο παράρτημα που περιλαμβάνει (α) πίνακα των πράξεων από τα πρακτικά του Δημοτικού Συμβουλίου (1878-1885) και δημοσιεύονται ενδεικτικά 17 πράξεις που αφορούν πολεοδομικά θέματα, (β) έγγραφο του αρχιτέκτονα Ιωάννη Δεσποτόπουλου προς τον Γ. Χωρέμη για την ανέγερση σανατορίου (1933) και διάφορες αρχιτεκτονικές του μελέτες για την εκκλησία Μαγαζιώτισσα Χίου, διοικητικό κέντρο (ρυμοτομικό σχέδιο), το δημοτικό κινηματοθέατρο (κύρια όψη, κάτοψη, τομές και όψεις) και (γ) 4 σύντομα βιογραφικά χίων μηχανικών και 4 βιογραφικά δημάρχων. Τέλος αναφέρονται οι πηγές της εργασίας, εκτενής ελληνική και ξενόγλωσση βιβλιογραφία και το πάντα ωφέλιμο ευρετήριο ονομάτων.

Δραματικά ιστορικά γεγονότα και γεωπολιτικές ανακατατάξεις συνέβησαν στη Χίο καθ' όλο το διάστημα του 19ου και το πρώτο τέταρτο του 20ου αιώνα. Το 1822 συνέβη η καταστροφή από τους Οθωμανούς, το 1881 ο φονικός σεισμός, το 1912 η απελευθέρωση από την οθωμανική κυριαρχία, το 1914-1918 η σταδιακή εγκατάσταση προσφύγων και τέλος το 1922 η μαζική έλευση προσφύγων με την μικρασιατική καταστροφή. Η διερεύνηση της πολεοδομικής ιστορίας της πόλης Χίου στο συγκεκριμένο χρονικό διάστημα είναι ιδιαίτερα ενδιαφέρουσα, διότι μέσα στα χρονικά όρια της μελέτης μεταλλάσσεται το Οθωμανικό Κράτος με τις μεταρρυθμίσεις, γνωστές ως Τανζιμάτ. Οι σπου-

δαιότερες, άγνωστες μέχρι την έρευνα, αρχαικές πηγές που εντοπίστηκαν είναι ο χάρτης που εκπονήθηκε πριν το σεισμό από τους μηχανικούς του Βιλαετιού Αρχιπελάγους, ο οποίος επιτρέπει την αναγνώριση της πόλης πριν τη θεομηνία του 1881 και τα βιβλία των πρακτικών της Δημογεροντίας (1877-1884) και του Δήμου Χίου (1873-1885). Όλα βρέθηκαν σε αταξινόμητο αρχείο, η συγγραφέας το αποδελτίωσε και παράλληλα πραγματοποίησε έρευνα στην Κωνσταντινούπολη, στις οθωμανικές πηγές.

Στο βιβλίο παρουσιάζεται η νέα κατάσταση που ακολούθησε τη μεταβίβαση εξουσιών από τη Δημογεροντία στο νομαρχιακό συμβούλιο, μετά τη σύσταση των Βιλαετιών (1864), και στο δημοτικό συμβούλιο, μετά τη λειτουργία του Δήμου (1873). Εξετάζονται τα δημογραφικά δεδομένα και στοιχεία κοινωνικής και οικονομικής οργάνωσης. Ερευνάται το ιδιοκτησιακό καθεστώς τόσο στα χρόνια της οθωμανικής κατοχής όσο και στο ελληνικό κράτος. Διαφωτίζεται η ανάπτυξη των αστικών λειτουργιών από το Δήμο. Γίνεται αναλυτική συγκρότηση της πόλης πριν το σεισμό, και μετά το σεισμό, με καταγραφή των κτιρίων. Εντοπίζονται οι πολεοδομικές αλλαγές που επέφερε. Παρουσιάζονται η πρώτη φάση της ιστορικής διαδρομής στο ελληνικό κράτος και τα στοιχεία για τα μεγάλα κοινωφελή έργα και τη στεγαστική αποκατάσταση των προσφύγων. Αναλύονται οι διαδικασίες πολεοδομικού σχεδιασμού με πρωτοβουλία της οθωμανικής διοίκησης (1863, 1865, 1879, 1879/80) και της δημοτικής αρχής μετά την απελευθέρωση.

Το βιβλίο περιέχει πολυάριθμους χάρτες, σχέδια, φωτογραφίες, τα περισσότερα άγνωστα και αδημοσίευτα. Μεταξύ τους, φωτογραφίες της πόλης από τη συλλογή του σουλτάνου Αβδούλ Χαμίτ Β'.